

ΑΕΙ: Διάλογος ή τυφλή σύγκρουση;

Του ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΓΑΤΣΙΟΥ, Πρύτανη στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η ουσιαστική φάση της συζήτησης για τις μεταρρυθμίσεις στην Ανώτατη Εκπαίδευση ξεκίνησε, πιστεύω, με τη συγκεκριμενοποίηση (επιτέλους) των προθέσεων του υπουργείου Παιδείας μέσω της δημοσιοποίησης του σχετικού προσχεδίου νόμου.

Πρέπει να δοθεί ο απαραίτητος χρόνος η συζήτηση αυτή να αναπτυχθεί. Κι αν έχει ήδη κατατεθεί, με ακατανόητη σπουδή, το σχέδιο νόμου στη Βουλή. Η βιασύνη δεν χωράει, ειδικά σε έναν χώρο ευαίσθητο, με σύνθετα προβλήματα, όπως είναι αυτός της ανώτατης παιδείας. Η προχειρότητα μπορεί να μας στοιχίσει ακριβά, να υπονομεύσει την ίδια τη μεταρρυθμιστική προσπάθεια.

Η συζήτηση αυτή πρέπει να έχει δύο αφηγηματικές παραδοχές. Η πρώτη είναι ότι η μεταρρύθμιση δεν χτίζει σε ερείπια, δεν είναι «εκ του μηδενός». Οφείλει να στοχεύει στη βελτίωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με την υπέρβαση εντοπισμένων προβλημάτων και δυσλειτουργιών, στη βάση της εθνικής και διεθνούς εμπειρίας. Η δεύτερη παραδοχή είναι ότι το σχέδιο νόμου εμπεριέχει θετικά και αρνητικά στοιχεία, δεν είναι «μαύρο-άσπρο». Ο «μεσσιανισμός» της εκ του μηδενός προσέγγισης προδίδει πολιτικές ανασφάλειες, ενώ η προσέγγιση «(περίπου όλα) καλά ή κακά» ακυρώνει τον διάλογο. Είναι αμφότερες αντιπαραγωγικές και αποκαλύπτουν σοβαρή έλλειψη μεταρρυθμιστικής παιδείας. Υπάρχουν αρκετά θετικά στοιχεία στο προσχέδιο νόμου. Το «άνοιγμα» των σχέσεων των πανεπιστημίων μας με αυτά της αλλοδαπής με τη δημιουργία κοινών προγραμμάτων και τη σύναψη κοινών συμφωνιών, η δυνατότητα για παροχή διά βίου μάθησης και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, η διακηρυγμένη πρόθεση για λογοδοσία και αξιολόγηση, η δημιουργία νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου (ΝΠΙΔ) για την αξιοποίηση της περιουσίας και, γενικότερα, τη διαχείριση των πόρων του ιδρύματος είναι μερικές από τις θεματικές του σχεδίου νόμου που κινούνται σε θετική κατεύθυνση.

Υπάρχουν, όμως, και στοιχεία του σχεδίου νόμου που είτε κινούνται προς τη λάθος κατεύθυνση είτε χρειάζονται σοβαρή περαιτέρω επεξεργασία. Επικεντρώνομαι σε μερικά από τα ουσιαστικότερα. Η θεσμοθέτηση του Συμβουλίου Διοίκησης, με τα επτά εσωτερικά και τα επτά εξωτερικά μέλη, δεν με βρίσκει, γενικά, αντίθετο. Ισα ίσα, καλωσορίζω τη δυνατότητα εμπλοκής στη ζωή του ιδρύματος διακεκριμένων συμπολιτών μας της πνευματικής ή οικονομικής ζωής της χώρας που έχουν τη διάθεση προσφοράς. Εκείνο που με βρίσκει διαφωνούντα είναι η έκταση των αρμοδιοτήτων του Συμβουλίου. Αποφασίζει ή εγκρίνει τα πάντα, από τον προϋπολογισμό μέχρι τα προγράμματα σπουδών, από τον εσωτερικό κανονισμό μέχρι τη γενικότερη στρατηγική του ιδρύματος, εκδίδει κανονιστικές πράξεις, διορίζει και παύει τον πρύτανη και τους κοσμήτορες.

Όλα τα όργανα του ιδρύματος λογοδοτούν σε αυτό. Αυτό δεν λογοδοτεί σε κανέναν. Επιπλέον, ο τρόπος συγκρότησής του δίνει τη δυνατότητα σε μια μικρή ομάδα 4-5 καθηγητών-μελών του να ελέγξουν το ίδρυμα. Η προφανής έλλειψη θεσμικών αντίβαρων (checks and balances) στο προτεινόμενο οργανωτικό σχήμα, ενθαρρύνει, δεν αντιπαλεύει, τη διαπλοκή, τα φαινόμενα κομματισμού και ευνοιοκρατίας, την εξάρτηση του ιδρύματος από συμφέροντα. Είναι ένα ολιγαρχικό οργανωτικό σχήμα, που παραπέμπει στους πέντε πανίσχυρους εφόρους της αρχαίας Σπάρτης με τους δύο ανίσχυρους βασιλείς, τον πρύτανη και τη σύγκλητο.

Η γνώμη μου είναι ότι οι αρμοδιότητες του συμβουλίου και της συγκλήτου πρέπει να είναι ισορροπημένες, σαφώς διαχωρισμένες και μη επικαλυπτόμενες. Το συμβούλιο πρέπει να έχει

αυστηρά ελεγκτικές αρμοδιότητες σε οικονομικά θέματα, του ΝΠΙΔ συμπεριλαμβανομένου, να επιλαμβάνεται θεμάτων προώθησης του έργου και της φήμης του ΑΕΙ και να μεριμνά για την προσέλκυση πόρων σε αυτό. Δεν πρέπει να έχει καμία αρμοδιότητα σε ακαδημαϊκά θέματα, που πρέπει να αποτελούν αποκλειστική αρμοδιότητα της συγκλήτου. Κυρίαρχη, αν όχι αποκλειστική, πρέπει να είναι επίσης η αρμοδιότητα της συγκλήτου στον ορισμό της διοίκησης του ΝΠΙΔ. Ο πρύτανης πρέπει να διοικεί το ίδρυμα, να είναι, κατ' ουσίαν, ο διευθύνων σύμβουλος του, ελεγχόμενος από τη σύγκλητο και το συμβούλιο στα θέματα των αρμοδιοτήτων τους. Πρέπει να εκλέγεται ώστε να περιβάλλεται από το ανάλογο κύρος. Παρομοίως πρέπει να εκλέγονται και οι κοσμήτορες των σχολών και οι πρόεδροι των τμημάτων (τα τελευταία στο προσχέδιο καταργούνται).

Ενώ η θεσμοθέτηση σχολών στις οποίες έπρεπε να υπάγονται τμήματα με συγγενή ακαδημαϊκά χαρακτηριστικά μπορεί να συνεπάγεται σημαντικές συνέργειες και, άρα, είναι προς τη σωστή κατεύθυνση, η κατ' ουσίαν κατάργηση των τμημάτων και η υποκατάστασή τους με «προγράμματα σπουδών» είναι προς τη λάθος κατεύθυνση. Το τμήμα αποτελεί, από τη φύση του, το βασικό ακαδημαϊκό κύτταρο του ιδρύματος, τόσο από εκπαιδευτική όσο και από ερευνητική σκοπιά, είναι η «ακαδημαϊκή ταυτότητα» διδασκόντων και διδασκόμενων. Περαιτέρω, η αποψίλωση από τα μέλη ΔΕΠ και τη γ.σ. του τμήματος όλων, κατ' ουσίαν, των διοικητικών και αποφασιστικών αρμοδιοτήτων τους, οι οποίες μεταφέρονται στο μονοπρόσωπο (και διορισμένο από το συμβούλιο) όργανο του κοσμήτορα, επιτείνει και ολοκληρώνει την ολιγαρχική διοικητική δομή.

Η αξιολόγηση από την «ανεξάρτητη αρχή», την ΑΔΙΠ, πρέπει να επικεντρώνεται στην ακαδημαϊκή μονάδα και να αφορά τόσο την ποιότητα του απ' αυτήν παραγόμενου ακαδημαϊκού έργου όσο και την ποσότητα και την ποιότητα των πόρων που της διατίθενται. Τα μέλη ΔΕΠ πρέπει να αξιολογούνται από την ακαδημαϊκή μονάδα στην οποία ανήκουν στη βάση της συμβολής τους στην αξιολόγηση της μονάδας από την ΑΔΙΠ. Η ανεξάρτητη αρχή επιβραβεύει ή όχι ακαδημαϊκές μονάδες με επιπλέον χρηματοδότηση. Οι ακαδημαϊκές μονάδες (και το ίδρυμα) τα μέλη τους. Όπως είπα στην αρχή, ο χώρος της παιδείας είναι ένας ευαίσθητος χώρος με σύνθετα προβλήματα. Αν η (διαρκής) μεταρρύθμισή του δεν είναι αποτέλεσμα διαλόγου και συνεννόησης αλλά επιβολής, είναι πιθανόν να καταστρέψει αντί να δημιουργήσει, να διασπάσει αντί να συνθέσει. Απαιτείται, επιτέλους, σοβαρός διάλογος. Όχι παράλληλοι μονόλογοι, όχι πολιτικά στρατηγήματα, όχι παραγωγή κειμένων που αναζητούν υπογραφές.

Η οργάνωση του διαλόγου, κυρίως δε αυτού μεταξύ του υπουργείου και των πρυτάνεων, είναι ευθύνη του υπουργείου και της υπουργού. Ας δουν την αντίστοιχη οργάνωση διαλόγου στην Αγγλία, στο κάτω κάτω. Η απουσία διαλόγου οδηγεί σε φωνασικές στην καλύτερη περίπτωση, σε τυφλές συγκρούσεις στη χειρότερη. Δεν γνωρίζω αν κάποιος ωφελείται απ' αυτές. Πάντως, όχι η ανώτατη παιδεία της χώρας.